

Szellemi és lelki nemzetegyesítés

Beszélgetés L. Simon Lászlóval

Kápolnásnyéken, gyönyörű környezetben ülünk a Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskola központjában, ahol L. Simon László országgyűlési képviselővel, az Emberi Erőforrások Minisztériuma egykori kultúráért felelős államtitkárával beszélgetünk a kultúrának a nemzetépítésben betöltött szerepéről. Valamint arról, hogy mi lehet a kultúránk szerepe a közeljövőben, mit értünk el eddig, s milyen feladatok elé kell még néznünk az elkövetkező évtizedekben.

Závogyán Magdolna: *Indítsuk távolabbról a beszélgetésünket: mi alakította nemzetünk kultúráját a rendszerváltás után? Az egyik legmeghatározóbb kultúrpolitikusként hogy látod az elmúlt évtizedeket?*

L. Simon László: Nem állíthatjuk azt, hogy a rendszerváltás időszakában ne lett volna rendkívül színes és pezsgő kulturális élet Magyarországon, s ne lettek volna nagyszerű alkotók, jól működő intézmények, és a magyar kulturális intézményrendszerre madártávlatból rátekintve ne tűnt volna úgy, hogy az ne lenne rendkívül gazdag és változatos. Közelebbről már látszott, hogy voltak hiányosságok,

amiket az azóta eltelt évtizedekben orvosolnunk kellett. Az egyik ilyen a határon túli magyarság szellemi és lelki integrálása – részben a nemzet szövetébe, részben pedig kulturális értelemben –, és ez az óriási feladat nem volt magától értetődő. Ugyanis a határon túli magyarságnak a mindennapjairól, az egzisztenciális viszonyairól, problémáiról, kulturális állapotáról viszonylag keveset tudtunk. A rendszerváltás előtt évtizedekig alig lehetett erről beszélni, a „baráti” szocialista országokban élt határon túli magyarok problémáját szőnyeg alá söpörték. Az első, az egész anyaországi közvéleményt megrázó vagy megrendítő mozzanat az erdélyi falurombolások híre volt. Ekkor szembe kellett nézni azzal, hogy hány milliónyi magyar anyanyelvű él a határainkon túl, és hogy milyen atrocitások érik őket, milyen konkrét cselekményekkel próbálták meg még a szocializmus utolsó évtizedében is az identitásuktól megfosztani őket. Ez egy olyan sorsfordító időszak volt, amikor egyik pillanatról a másikra súlyos kérdések kerültek elő, az elhallgatott trianoni traumának az ügye, a határon túli magyar kisebbségnek a sorsa, amikor is a „baráti” szocialista orszá-

gokban egyik pillanatról a másikra megláttuk a kisebbségeket elnyomó többségi nemzeteket. Ezen a területen nagyon komoly adósságunk volt, s a diktatúra bukása utáni törlesztés első szimbolikus lépése az volt, amikor Antall József miniszterelnök lélekben 15 millió magyar miniszterelnökének nevezte magát. Ez akkor óriási felháborodást váltott ki, aminek az okaival egyáltalán nem tudok azonosulni. Ráadásul Antall szépgesztusa semmilyen konkrét gyakorlati lépést nem jelentett, de úgy látszik, már ez a gesztus is félelmet váltott ki nem csupán a szomszédos államok többségi nemzeteiben, hanem az itthon egyre erősödő liberális táborban. Ilyen nehézségek közepette kellett elindulnunk, mi-

közben igyekeztünk a határon túli magyarsággal egyre szorosabbra fűzni a szálakat. Láthatólag nem mindenki számára volt ez egyértelmű a rendszerváltozás után, sőt ma sem mindenki számára az, hogy ez erkölcsi kötelességünk és felelősségünk. A 2010-es politikai fordulat után elfogadott új Alaptörvényben már egyértelművé tettük: a magyar államnak kötelességei vannak a határon túli magyarsággal szemben. Nagyon hosszú volt az az út, amíg eljutottunk odáig, hogy a magyar állampolgárságot önkéntesen felvehetik a határon túli magyarok. Ez egy lelki rehabilitációs munka is volt, de emellett nagyon fontos kulturális mozzanatai is vannak.

A szocialista kormányzás 2002 utáni nyolc esztendeje például az 1998 és 2002 között kiépített határon túli magyar kulturális támogatási rendszert is lerombolta. 2010-ben szinte előről kellett kezdenünk a munkát. Részben a határon túli magyar politikai partnerekkel, részben a történelmi magyar egyházakkal. Különösen Erdélyben fontos az egyházak szerepe, ahol a református, az evangélikus, az unitárius vagy a római katolikus felekezetek alapvetően a magyarsághoz kötődnek, hiszen a többségi román nemzet javarészt ortodox, kisebb részben görögkatolikus vallású. Ezekkel az intézményekkel együttműködve sokat lehetett a nemzet kulturális egyesítése terén is előre lépni. Tehát ez az egyik fontos dolog szerintem, ami a rendszerváltozás utáni 30 évben feladatként és kihívásként jelentkezett.

A másik feladat a civil világ újratemtése volt. Ez a közművelődéshez is köthető, ugyanakkor azon túlmutató kérdés. 40 év kommunizmus leszoktatott bennünket a civil aktivitásról. Leszoktatott bennünket a valódi önszerveződésről és öntevékenységről: álcivil szervezetek, a kommunista hatalom által létrehozott struktúrák, főállású szakszervezeti bizalmik uralkodása jellemezték a rendszerváltozáskori

hazánkat. Gyakorlatilag 40 év kommunizmus minden egykori valódi civil aktivitást elpusztított vagy maga alá gyűrte, ami óriási nagy vesztesége az országnak, mai napig nem tudunk ebből sem kilábalni.

A civil önszerveződésen túl a magánmecenatúrának a rendszere is hiányzott a rendszerváltozás időszakában. Az a magánmecenatúra, amely a két világháború közötti Magyarországot jellemezte: rangos művészeti díjak, ösztöndíjak magán támogatásokból jöttek létre, intézmények magán támogatásokból működtek, irodalmi, szellemi, kulturális műhelyek sora kizárólag magánmecenások forrásaiból léteztek. A feltörekvő polgárság tagjai, az iparos és kereskedőréteg tagjai, nemesi családok tagjai, egyházi vezetők a patriotizmus jegyében fontosnak tartották, hogy a magyar kultúra ügyét szolgálják és segítsék. Nem létezett volna a Nyugat folyóirat Hatvany báró nélkül, de sorolhatnánk számtalan további példát. Akkor polgári erénynek számított adakozni, ezt mindenki a maga szintjén tette meg. Egyesek a falujukban a saját katolikus legényegyletüket támogatták. Az én nagyapám például a református színjátszókört segítette, sőt aktív tagja is volt. A módos főszolgabírótól a gazdag iparmágnásokig hosszú a sor: szinte kötelességnek számított az egyébként sok-sok verejtékes munka árán megtermelt pénzből valamennyit a közösség számára visszaadni. Ezt a szemléletet ölte ki a kommunizmus, a helyettünk gondolkodó, a rólunk gondoskodó állam nehezen volt összeegyeztethető a függetlenségre és szabadságra, az önszerveződésre és öngondoskodásra építő közösség világával. Nyilván az is cél volt, hogy csak az tudjon élni és létezni, akinek és amire az állam pénzt adott. Ezen a szemléleten három évtized alatt sem tudunk túllépni. Ebben az értelemben Magyarország egyértelműen posztiszocialista

jegyeket mutat. Sajnálatos, hogy miközben a magyar vállalatok sora nőtt ki az elmúlt évtizedekben – javarészt állami megrendeléseknek, közbeszerzéseknek köszönhetően –, ezen vállalatok nagy része úgy érzi, hogy nem kötelessége segíteni másoknak, vagy ha segítenek is, elsősorban az egészségügyre, vagy a gyermekeik iskolai sportéletére, esetleg az oktatási infrastruktúra fejlesztésére áldoznak. A magyar kultúrát magánpénzből támogatni nem divatos dolog. Ráadásul a 2010 előtti szocialista kormány által kitalált, az előadó-művészeti intézmények finanszírozását szolgáló modell sem segítette a magánmecenatúra erősödését. Hiszen ebben az azóta egyébként megszüntetett rendszerben az állam lemondott arról a társasági nyereségadóról, amivel az eredményesen gazdálkodó vállalatok a színházak és zenekarok működését „támogatták”. Ez még inkább leszoktatta a tehető embereket az adakozásról, mert akik a társasági nyereségadójukból jelentős forrásokat biztosítottak előadó-művészeti szervezeteknek, színházaknak, táncsoportoknak, zenekaroknak, azok úgy gondolták, hogy ők már adakoztak sok száz millió forintot is akár, elfelejtve azt, hogy valójában nem a saját pénzüket adták oda, hanem megengedte az állam, hogy az adójuk egy részéről ők rendelkezzenek ilyen módon.

Továbbá probléma az irigység kultúrájának a széles körben való hódítása. Ebben megint nagy a szocializmusnak a felelőssége. Az a kicsinyesség, ami a kádárizmust jellemezte sokféle szempontból (például vizuálisan, építészetiileg stb.), kitörölhetetlen nyomot hagyott az emberek lelkében. A szabadságnak a kis körei, amiről a kádárizmus kapcsán szoktak beszélni, egyúttal béklyót is jelentettek, mert a rendszer azt megengedte, hogy legyen a tsz dolgozóknak háztájijuk, megengedte, hogy a falusiak kalákában házat építsenek, a városiaknak kis

vityillóik legyenek a vidéki hegyekben és vízpartokon, de nem engedte meg, hogy az egyéni ambíció egy szintnél erősebb legyen. Ennek az eredménye, hogy az emberek nem mertek, sőt sokan ma sem mernek nagyot álmodni, ráadásul a szomszédai, a barátaik, az ismerőseik merész álmait, jelentős sikereit, látványos szellemi és anyagi gyarapodását gyanakvással és irigységgel nézik. Ha valaki mégis adakozik a sajtójából, sokan nem is tartják dicséretre méltónak, hanem azt mondják, úgyis lopott eleget, adjon csak, van miből adnia. Még csak véletlenül se a jószándékot nézik, az irigység kultúrája nagyon sok mindent behálóz. Ez egy súlyos kulturális és szocializációs probléma, amin egyszerűen képtelen a posztkádári társadalom túllépni.

Z. M.: *Valóban így van, nem is tekinthetünk el ettől.*

L. S. L. Egyáltalán nem, ez egy adottság, amivel számolnunk kell. Itt a kápolnásnyéki kulturális központunkban is megtapasztaljuk ezt. Évtizedekig dolgoztam azért, hogy legyen egy modern művészeti bázisunk, ehhez sok kiváló partnert és kollégát találtam. Szerencsére nagyon sokan örülnek ennek a közös sikernek, így nem tudják elvenni a kedvünket és a lelkesedésünket a fejlődést csak irigy és buta megjegyzésekkel illető személyek. Tehát haladni kell előre, újabb és újabb produkciókkal, művészeti alkotásokkal, kiállításokkal, zenei, színházi rendezvényekkel, eseményekkel kell bizonyítanunk azt, hogy amit csinálunk, azt komolyan gondoljuk, a közösséget is szolgáló értéket teremtünk, mindezt nem állami vagy önkormányzati bázison, hanem sok-sok magán forrást felhasználva, magántulajdonú ingatlanban. Az Orbán-kormány ezt a munkát, az eddigi eredményeket ismerte el azzal, amikor jelentős forrásokkal segíti a művészeti népfőiskola fejlődését, ingatlanvásárlását. A magyar kultúra szolgálata

mellett nem lehetünk álszerények, ezért fontos, hogy a munkatársaink meg legyenek fizetve, hogy a kulturális élet munkásai is rendes bért kapjanak, és hogy minél szebb környezetet varázsoljunk magunk köré. Ugyanakkor a kistérségünkben azt is meg kell értetnünk a polgárokkal, hogy mi a különbség egy állami, egy önkormányzati és egy magánalapítványi formában működő intézmény között. A nyilvánosság előtt is igazolnunk kell a létjogosultságát a Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskolának, illetve az immár másfél évtizede működő Velencei-tavi Kistérségért Alapítványunknak. Ez egy nehéz, ugyanakkor szép nevelési vagy önnevelési folyamat is. Azaz is meg kell küzdenünk, hogy sokan szeretnének inkognitóban maradni, több okból nem vállalják a nevüket. Vannak olyanok, akik azt mondják, hogy a támogatóinkat feltüntető réztáblára ne írjuk ki a nevüket. A Kápolnásnyéken látható közéleti panteonunkat úgy próbáljuk meg kialakítani, hogy minden egyes műtárgy elkészítéséhez, ami egy Fejér megyéhez kapcsolódó jelentős közéleti személyiségnek állít emléket – Fekete János egykori főjegyzőtől Prohászka Ottokár katolikus püspökön át Bory Jenő szobrászművész portréjáig –, megpróbálunk magántámogatót találni. Ez nem egyszerű dolog. Számtalanszor előfordult, hogy azt mondták, hogy jó-jó, segítünk, de ne mondjátok, hogy mi segítettünk. Vagy egy másik példa: amikor általam jól ismert komoly magángyűjtőket próbálok meg rábeszélni arra, hogy itt, az alapítványunk kastélyában, ahol egyébként minden műtárgyvédelmi feltételt biztosítunk, rendezzünk kiállítást a gyűjteményükből, udvariasan elutasítanak. Sokszor pusztán azért, mert nem akarják, hogy az irigyeik megtudják, hogy milyen gyűjteményük van. Kevés gyűjtőt sikerült rábeszélnem arra, hogy mutassák be a

gyűjteményeiket, miközben régóta gondolkodom arról, hogy hogyan lehetne a lappangó gyűjteményeket abban az értelemben közkinccsé tenni, hogy mások is lássák a műtárgyakat, ne csak a tulajdonosaik.

Z. M.: *2020-at írunk, és azért a rendszerváltás óta eltelt már 30 év. Kultúrpolitikusként hogyan látod, a kultúrában, a közművelődésben melyek az elmúlt 30 év mérföldkövei?*

L. S. L.: Minthogy állami vezetőként dolgoztam a közigazgatásban, és másfél évtizede foglalkozom kultúrpolitikával, ezért a közigazgatásilag is értelmezhető szempontokat figyelembe véve határozom meg, hogy mi fontos. Az intézményrendszer alakulása, változása meghatározó, a magyar kulturális élet egyébként is erősen intézményközpontú. Hiszen az állami, önkormányzati és magánintézmények biztosítják a hátteret az alkotóknak: a művek megszületését, nyilvánosságra hozatalát, a közönséghez való eljuttatását szolgálják. Innen közelítve a rendszerváltás utáni időszak első fontos mérföldköve a Nemzeti Kulturális Alap létrejötte. Ami azért is jelentős fegyvertény, mert mind a mai napig működik. Kisebb-nagyobb átalakításokkal, átszervezésekkel, sok-sok, ma már aktuálisan fölvethető kérdéssel, de mégis egy lassan három évtizede létező intézményről van szó. Az összes többi rendszerváltás utáni kultúrafinanszírozó szerv vagy megszűnt (mint a Magyar Könyv Alapítvány), vagy átalakult, vagy jóval fiatalabb, s még nem bizonyította az időtállóságát. Léteznek olyan intézmények is, amelyek vagy hiányoztak, vagy nagyon nehéz helyzetbe kerültek a szocializmusban. Ezek megteremtése, rehabilitálása, megfelelő ingatlanvaló ellátása lényeges állomásai az intézménytörténetnek, s nem meglepő módon szinte mind a konzervatív kormányoknak köszönhető. Az első Orbán-kormánynak köszönhető az új Nemzeti Színház felépíté-

se. A Hevesi Sándor téren ugyan korábban is működött a Nemzeti Színház utódintézménye, de saját székház nélkül maradt a Nemzeti. Először egy épületet kellett megalkotni, majd egy új társulattal ezt fölépíteni. Legalább ilyen fontos a Művészetek Palotájának a megépítése, szintén az első Orbán-kormány idején. Ami európai rangú és színvonalú művészeti intézménnyé vált. A vidéki infrastruktúrafejlesztések közül kiemelkedik a pécsi Kodály Központnak a megépítése. A 2002 és 2010 közötti szocialista időszak intézkedései közül a folyóirat- és könyvkiadás áfájának öt százalékra csökkentését emelem ki, ami ugyan nem intézményi fejlesztés, de nagyon pozitív kulturális hatásai voltak. Egy folyamatosan zsugorodó piac esetében ez is komoly segítség. Érdemes ránézni a könyves tendenciákra: a kilencvenes évek elejétől ugyan folyamatosan nőttek a megjelenő címszámok, hiszen a szabad világban már bárki kiadhat könyvet. Ám míg hihetetlen módon megnőtt az egy év alatt megjelenő könyvcímeknek a száma, aközben az egy könyvre, az egy címre eső átlagpéldányszám drasztikusan csökkent. Míg a rendszerváltozás előtt 80-100 ezer példányban is megjelent Magyarországon egy-egy kortárs írónak a regénye, addig ma örülnek, hogyha ezer példányban megjelenik és el tudják adni. Egy olyan viszonylag kicsi nyelvi piacon, amilyen a miénk, a könyves szakma mindenképpen állami segítségre szorul.

2010 után egy évtized alatt egy sor fontos dolog valósult meg. Az Orbán-kormány Európa egyik legnagyobb múzeumi beruházását indította el a fővárosban. A korábban a budai várba kényszerített Nemzeti Galéria, a Kúria épületét elfoglaló Néprajzi Múzeum új, eredetileg is múzeumnak tervezett épülettel való költöztetése óriási jelentőségű tett, hiszen több mint száz éve nem épült múzeum a fővárosban (a Ludwig Múzeum társbérlete a

MÚPA-ban semmiképpen sem nevezhető tudatos múzeumfejlesztésnek). A Magyar Zene Háza, vagy az Fővárosi Állat- és Növénykertet kiegészítő Pannon Park (közismert nevén a biodóm), valamint az Olof Palme Ház felújítása a Városligetet a kontinens egyik legvonzóbb kulturális negyedévé teszik. A 30 milliárd forintból felújított Eiffel Csarnok a Hungária körúton kívüli városrészek kulturális vérkeringésbe csatlósát is szolgálják, egyúttal a magyar operajátszásnak adnak új lendületet az Erkel Színház már lezárt, illetve az Operaház még folyamatban levő renoválása mellett. A közművelődésben igazán büszkéek lehetünk a Nemzeti Művelődési Intézet új, Lakiteleken álló székházára is, ami a Lakitelek Népfőiskola szomszédságában, azzal szorosan együttműködve tudja kifejteni a hatását.

Z. M.: *Talán mérföldkő az is, hogy a tudomány mellett a művészet is akadémiai szinten van jelen, és köztestületként tevékenykedhet.*

L. S. L.: Az intézmények épületének a felújításán vagy megépítésén túl nagyon fontosak az olyan szervezeti változások, amelyek a magyar művészek egzisztenciális körülményeit is javítják. Az sem mellékes, ha az állam által támogatott vagy életre hívott szervezetek és intézmények azt vallják, hogy a nemzeti identitás megerősítésének és kiteljesítésének a programja az nem valami avított, korszerűtlen, retrográd dolog. Ebből a szempontból a 2010–2014 közötti időszakban nagy politikai felhatalmazással, kétharmados törvénnyel létrehozott Magyar Művészeti Akadémia létezése nagy lehetőség. Az már a művészek feladata és nem a politikáé, hogy az állam által megalkotott keretrendszer és a hozzá biztosított jelentős anyagi forrásokat a lehető legmagasabb színvonalon használják, és valóban képes legyen az MMA a művészet terén arra, amire a Magyar Tudományos Akadémia – már csak a sok évszázados helyzeti előnyéből

következően is – a tudomány terén képes. Optimista vagyok: a folyamatos megújulás és tagfelvétel eredményeképpen a Művészeti Akadémiának megvan a lehetősége arra, hogy betöltse azt a küldetését, amit az alapításkor a Magyar Országgyűlés, illetve az Orbán-kormány megfogalmazott. Az elmúlt évtized fontos eredményei között tartom azt is számon, hogy a kormány számos művészeti és kulturális programot indított el. Az örökségvédelemben szimbolikus erejű programokról van szó, ilyen például a Nemzeti Kastély- és Vár Program. Büszke vagyok arra, hogy ennek az elindítója én lehettem. A Nemzeti Hauszmann Tervet is útjára bocsáthattam, s ma az utódaim működtetik a ma már Nemzeti Hauszmann Programot, aminek keretében a Budai Vár és környezetének történeti és építészeti rekonstrukciója történik meg. Bízom benne, hogy az előttünk álló évtizedekben meg fog tudni újulni a magyar nemzet egyik szimbolikus történelmi helyszíne. A Rómer Flóris Terv elsősorban a határon túli magyar kulturális örökség megóvását célozza. Illetve lényeges elem az a Népi Építészeti Program, amelyik elsősorban az anyaországi, javarészt magántulajdonban levő népi épített örökség rendbe tételéhez tud jelentősen hozzájárulni. Az örökségvédelmen túl is indultak el jelentős programok. A könnyűzenében a Cseh Tamás Program, amely ma a Hangfogláló Program nevet viseli, amely ahhoz tud hozzájárulni, hogy minél több fiatal értelmesen töltsse az idejét. A fiatalok a lakóhelyükön ne a kocsmában kössenek ki, hanem ha már nem sportolnak – bár bízunk benne, hogy az is fontos számukra –, akkor mondjuk, ifjúsági klubokban zenéljenek, álljanak össze, tanuljanak meg gitározni, zongorázni, dobolni, és jó dolgokat hozzanak létre. Ugyanakkor a könnyűzene már aktív, magas színvonalú műhelyei számára is biztosít a program számos alprogram kereté-

ben forrásokat. A Mozaik Múzeum-túra a mai fiatalokat szeretné elvinni a múzeumokba. A magyar irodalom külföldi megjelenését szolgálja a Publishing Hungary Program. Ennek keretében külföldi kiadókat anyagilag segítünk magyar szépirodalmi művek fordításában és kiadásában, illetve innen finanszírozzuk Magyarország minél intenzívebb részvételét a rangos nemzetközi könyvvásárokon, promotálva szellemi értékeinket, kincseinket. Az utóbbi évek eredménye a Csoóri Program, és emellé zárkózik fel most a Nemeskürty Program. A vidéki művelődés tereinek szellemi és fizikai értelemben való kiteljesítését is nagymértékben fogják szolgálni ezek a programok.

Lezsák Sándornak a nagy álma is kezd valóra válni, hatékony népfőiskolai hálózat is működni fog a Kárpát-medencében, amelynek vannak olyan tematikus lábai is, mint a mi Művészeti Népfőiskolánk. Ezekben az egymáshoz lazán kapcsolódó intézményekben a felnőttképzés vagy az iskolarendszeren kívüli művészeti oktatást tudjuk felkarolni. Miközben a magyar kulturális életet a folyamatos küzdelem, létharcok, mocsár- és ketrecharcok is jellemzik, amit elegánsan kultúrharcnak szoktak nevezni. Valójában nincsen olyan jelentős alkotói kör Magyarországon, nincsen olyan – akár markáns ellenzéki nézetet hangoztató – rangos alkotó vagy alkotói közösség, aki és amelyik a művének a létrejöttéhez ne tudna állami támogatást kapni. Mindez azt mutatja, hogy a szabadság – mint alapvető érték – az a rendszerváltozás után három évtizeddel érvényesül hazánkban, amire büszkének lehetünk, hiszen a rendszerváltozásnak a viharos időszakában a legfontosabb közösségi érték, aminek a kivívása az mindannyiunk számára fontos volt, és amely mögött valóságos konszenzus volt, az a szabadság. Ez az egy, amiben mind egyetértettünk, hogy

szabadságra van szükség, a nemzet és a haza szabadságára, szuverenitásának megteremtésére és folyamatos megóvására, illetve az egyén szabadságának a visszaadására. A szabad gondolkodás, a gyülekezési szabadság, a szabad alkotás biztosítására. Ami ma teljesen evidens a rendszerváltozás után született gyerekeinknek, az a mi számunkra és a szüleink számára egyáltalán nem volt az. A nagyszüleink számára pedig végképp nem, akik az '50-es évek fekete autós időszakát is megélték, ami a mi gyerekeink számára csak valami távoli történelmi téma, talán el sem hiszik, hogy ilyen létezett. Ma valóban szabadon lehet beszélni, szabadon lehet gondolkodni, szabadon lehet véleményt nyilvánítani, újságot szerkeszteni, könyvet írni stb. Ez nagyszerű dolog, és ez az egy, amihez feltétlenül ragaszkodnunk kell, mert minden másról vitatkozunk, semmi másban nem tudunk egyetérteni. Sokan érezzük úgy, hogy a rendszerváltozásnak számos törekvése kudarcot vallott: valószínűleg életünk végéig vitatkozni fogunk az ügynökkérdésről, az ügynökakták nyilvánosságra hozatalának a szükségességéről, a kárpótlás sikerességéről vagy sikertelenségéről, a privatizációnak a hatékonyságáról, a nemzeti vagyon kiárusításának, a nemzeti ipar leépítésének, a magyar kiskereskedelmi hálózat külföldi kézbe adásának a katasztrofális következményeiről. Ezek mind-mind olyan dolgok, amelyek a diktatúra összeomlásának és a ránk köszönő szabadság időszakának a vitatott elemei. Ám a szabadságról, mint alapértékről, és annak a fontosságáról, kivívásáról és megőrzéséről arról nem fogunk vitatkozni, mert az egy olyan érték, amely független attól, hogy baloldaliak, jobboldaliak, ateisták vagy hívők vagyunk, bizonyosan egyetértünk.

Z. M.: *Arról már beszélünk, hogy az elmúlt 30 évben nagyon sok mindent kellett kulturális területen*

tenni azért, hogy adósságot törlesszünk. Van-e még teendő az állami vagy az önkormányzati kulturális szférában?

L. S. L.: A kulturális intézményrendszer mindig változik. Tehát azt gondolni, hogy valamit megcsináltunk, megalkottunk egy jogszabályt, létrehoztunk egy intézményt, és akkor ez így örökké változatlan formában létezni fog, finoman szólva: idealizmus. Emlékszem, amikor kulturális államtitkári működésem során elfogadtuk a magyar múzeumi intézményrendszer átalakításáról szóló törvénymódosítást, az 1997-es CXL. törvénynek a 2010 utáni első, átfogó módosítását. Ekkor a megyei múzeumi intézményrendszert szétszedtük, a fiálékat odaadtuk a településeknek, amelyeken működnek, a nagy megyeszékhelyek megkapták a megyei hatókörű múzeumokat. Hasonlóan jártunk el a megyei könyvtárakkal is. Mikor a sok erőt kívánó munkán túl voltunk és hátradőlünk, Vörösmarty szavaival mondtuk: *ez jó mulatság, férfi munka volt*. De csak egy napig lehetett hátra dőlni, mert újabb és újabb feladatokkal, kihívásokkal, problémákkal, finanszírozási gondokkal szembesültünk. Ez történt a levéltári törvény módosítása után, a megyei levéltáraknak a Nemzeti Levéltárba való integrálása egy sor új problémát generált. Ebben az évben a kulturális területen a közalkalmazotti státusz kivezetése ad újabb feladatokat, és azal kell szembe néznünk, hogy nem mindenki tud ezzel a helyzettel könnyen boldogulni és megbékélni. Ezért türelemmel kell segítenünk a kollégáknak. Ahogyan tettük ezt a közművelődési intézményrendszer átalakításakor, a megyei művelődési központok nagy részének a megszűnésekor.

Amikor még 2010 előtt a kormányváltásra készülődve Halász János iránymutatása mellett megírtuk a *Minőség a kultúrában* című kulturális programját a Fidesznek,

akkor az intézményrendszer számos eleméről mást gondoltam, mint ma. Számon is kérik rajtunk, hogy nem tartjuk magunkat a programunkhoz. Akkor például egészen máshogyan vélekedtem a közkönyvtárak jövőjéről, mint manapság. Nem arról van szó tehát, hogy elvtelenek vagyunk, hanem arról, hogy tíz év alatt hihetetlenül megváltoztak a körülmények és a bennünket körülvevő világ is. Ma hiába ragaszkodnék ahhoz, hogy még a legkisebb településen is legyen önálló könyvtár, életszerűtlen és fenntarthatatlan lenne. Az Alaptörvényben, az önkormányzati és az ágazati törvényben kötelezőként rögzített önkormányzati könyvtári feladatellátás ma már nem értelmezhető úgy, hogy azt kizárólag önálló intézményben kell megvalósítani. És nem azért, mert kevésbé fontos az emberek számára, számunkra a könyv, az olvasás vagy a könyvtár, hanem azért, mert az internet világa teljesen átalakította az olvasási szokásokat, a kommunikációt és a könyvtárba járási szokásokat is. Ezért, ha mi fontos célnak tekintjük, hogy az olvasás a következő nemzedékek számára is alapvető ismeretszerzési mód legyen, és hogy a magyar szépirodalomnak a forogtása a következő nemzedékek szocializációjában meghatározó szerepet kapjon, akkor be kell látnunk, hogy ehhez változtatnunk kell az olvasást közvetítő intézményrendszeren is. Nem ragaszkodhatunk görcsösen az elavult struktúrákhoz. Ráadásul ezt türelemmel és szeretettel kell megértetnünk azokkal a kollégákkal is, akik egy másik világban nőttek fel, még máshogyan szereztek az ismeretanyagukat, mint a mi gyermekeink és unokáink. Folyamatosan képesnek kell lennünk a változás érzékelésére és az ahhoz való – az elveinkről és értékeinkről nem lemondó – igazodásra. Azaz magunknak is folyamatosan képesnek kell lennünk a változásra. És veze-

tőként másokkal is el kell fogadtatnunk a változás szükségességét.

Z. M.: *A Nemzeti Művelődési Intézet új székházát 2020. október 3-án adjuk át. Azért elevenítsük fel, hogy 2012-ben még „halálközeli” állapotban volt ez a terület. Miért gondoltad kultúrpolitikusként akkor azt, hogy a közművelődésnek van létjogosultsága?*

L. S. L.: A politikusok és a közélet szereplői szeretnek arra hivatkozni, hogy mi az, ami Nyugat-Európában vagy Amerikában máshogyan működik, mint nálunk. Ezt valamikor a saját érvrendszerünk alátámasztására („lám-lám, Amerikában is ugyanígy van”), vagy éppen az ellenfelünk érvrendszerének a megcáfolására („lám-lám, Amerikában nincs is ilyen”) használjuk. Ez a kommunikáció hatékony tud lenni, de alapvetően a mi életünket és a mi világunkat, a mi intézményrendszerünket, a mi kultúránkat a magunk hagyományaihoz, a magunk szokásaihoz, a mi adottságainkhoz és a saját önazonosságunkhoz kell igazítani. Az nem érv, hogy Amerikában nincsen kulturális minisztérium, ezért Magyarországon se legyen. Az nem érv, hogy vannak olyan országok, amelyeknek nincsen olyan kulturális intézményrendszerük, mint amilyenek a magyar intézetek külföldi hálózata. Valamelyik ország fenntart hasonlót, van, amelyiknek meg nincs ilyen rendszere. Nekünk a magunk hagyományait kell mindig figyelembe venni. Éppen ezért, ha a közművelődésre tekintünk, ott sem lehet szempont az, hogy ez a rendszer ebben a formában a szocializmusban jött létre. Ezért még nem dobhatjuk ki. Sok dolgot egyébként sem dobtunk ki, ami a szocializmusban jött létre, hála a Jóistennek, mert sok értelmes dolgot is teremtettek a magyar emberek, nem ritkán a kommunista rendszer ellenében. Nyilvánvalóan az sem lehet érv, hogy például Angliában nincsenek olyan művelődési házak,

mint amilyenek nálunk működnek. Egyébként pedig ennek az egész rendszernek és a mögötte levő gondolatnak a gyökerei a klebelsbergi kultúrpolitikánál keresendők, már a népiskolai rendszer kiszélesítésének, az analfabetizmus felszámolásának a politikai programja mögött ott volt az az igény, hogy legyenek a művelődésnek olyan terei, amelyek az „alacsonyabb néprétegek” művelődését, felzárkózását és a fiatalok értelmes időöltését szolgálják. És ne felejtjük el Illyés Gyula szerepét, aki megalapította az NMI elődjét, aki a diktatúra időszakában is arra törekedett, hogy legyen magyar irodalom, magyar kultúra és erős nemzeti identitás. Mindezt az internacionalista elvtársak ellenében, sok esetben okos kompromisszumokat kötve, amit könnyű utólag kárhóztatni, de nehéz volt megcsinálni. Tehát én a magyar közművelődési intézményrendszerre értéként tekintek. Nyilván ebben az is benne van, hogy az én gyerekkoromnak is meghatározó része volt két intézmény, minthogy kistelepülésen nőttem föl, a községi könyvtár és a művelődési ház. A kettő között éltem az életemet: szakkörökre jártam, kézműves körbe, agyagozni tanultam, zenéltünk és persze mindent elolvastam, amit a könyvtárosok a kezembe nyomtak. Olyan dolgokat tanultam meg gyerekkoromban a művelődési házban, melyek bennem élnek, és amelyekhez ragaszkodom. Emiatt tudtam azt az adottságot is kezelni, hogy a sokáig népművelőnek hívott szakemberek többsége erős baloldali, elsősorban úgynevezett népi baloldali kötődésű volt. Mindennek ellenére értéként és bázisként tekintettem és tekintek ma is ezekre az intézményekre, ugyanakkor látom, hogy milyen komoly változásokra kényszerülnek. A minap éppen Nagykanizsán a Hevesi Sándor Művelődési Házban jártam, és jó volt szembesülni a vezetők, a beosztott szakdolgozók elhivatottsá-

gával, érzékelni, milyen szép feladat egy negyvenezres városban a színház és a hangversenyterem hiányát pótolni, egyszerre foglalkozni az amatőr és profi alkotókkal. Nagyon komplex feladatot látnak el, s nem csökken a kedvük, pedig a látogatásom idején kellett éppen átállítani a dolgozókat a közalkalmazotti jogviszonyból a munka törvénykönyve hatálya alá tartozó munkavállalóvá. Ilyen élmények és benyomások határozták meg a gondolkodásomat és a viszonyulásomat 2012-ben is, amikor valamit kellett kezdenünk ezzel az intézményrendszerrel. Nemcsak a megyei könyvtárakhoz és a múzeumokhoz kellett hozzányúlnunk, hanem az önkormányzatok vagyonkonszolidációjának és feladataik átalakításának része volt az is, hogy náluk levő megyei művelődési központokat valamilyen módon átszervezzük. És mindeközben még egy nagyon lényeges dolog történt – amiben említsük itt meg szövetségesemnek és támogatómnak, a költségvetésért felelős akkori államtitkárnak, Naszvadi Györgynek a nevét –, újra kellett teremtenünk a szocialisták által megszüntetett kulturális normatíva-rendszert. Azaz az önkormányzatok számára az alaptörvényben rögzített kötelező feladatokhoz biztosított garantált forrásnak a költségvetési kereteit kellett újraalkotni, ami egyáltalán nem volt olyan könnyű. Valamit szétrombolni, egy tollvonással a költségvetésből kihúzni sokkal egyszerűbb, mint megteremteni. Ez óriási eredmény volt, amiért most is hálás vagyok a kultúrát szerető Naszvadi Györgynek. Ugyanakkor kaptunk még egy szövetségest, Závogyán Magdolnát, akinek átfogó koncepciója volt a közművelődés megreformálásáról. Hármunk találkozásának eredménye a Nemzeti Művelődési Intézet reformja is, amihez szintén kimagasló költségvetési forrást tudtunk biztosítani. 2012-ben a Nemzeti Művelődési Intézetbe én még a múzeumi mód-

Lezsák Sándorné, Závogyán Magdolna, L. Simon László és Fekete Péter a Nemzeti Művelődési Intézet alapkövetelési ünnepségén 2018. június 28-án

szertani feladatok ellátását is bele akartam tenni, de az idő igazolta azt, hogy nektek volt igazatok abban, hogy kifejezetten a közművelődési feladatellátásra fókuszáljon az intézet. A Nemzeti Művelődési Intézet céljának azt szántuk, hogy a magyar nemzet szellemi és lelki újraegyesítését követően az egész nemzet művelődésének érdekében folytasson szakmai koordinálást és nyújtson iránymutatást, dolgozza ki azokat a módszertani anyagokat, amelyek a szakma reformját is magukkal hozhatják. És nem mellékesen olyan programokkal tudtuk segíteni a kormány foglalkoztatáspolitikai elképzeléseit, mint a kulturális közfoglalkoztatás rendszerének bevezetése. Egy évtizeddel a munkánk kezdete után sikerült a Nemzeti Művelődési Intézetnek vidéken egy új, építészeti értelemben is jelentős színházat építeni, aminek az előzmények ismeretében állíthatjuk: tartalommal és kiválóan képzett munkatársakkal való megtöltése nem lesz nehéz feladat. Az új intézmény hosszú évtizedekre fog megnyugtató háttérrel nyújtani a közművelődési intézményrendszernek.

Z. M.: A Lakitelek Népfőiskola mellett a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai koordinációjával kezd kiépülni a Kárpát-medencei Népfőiskolai hálózat. Így elsők között kápolnásnyéki központtal valósult meg a Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskola is. Mi ennek a viszonylag új intézménynek a feladata?

L. S. L.: Sokáig nem értettem Lezsák Sándor népfőiskolai koncepció-

ját, azt gondoltam, amit neki sikerült megvalósítania, nem lehet rendszer szinten bevezetni. Emlékszem arra a beszélgetésünkre, amikor először voltam államtitkár, ő elmagyarázta, miként képzei el a népfőiskolai hálózatot. Én akkor még alapvetően azon gondolkodtam, miként tudnék az államháztartási rendszeren belül minél hatékonyabb intézményeket létrehozni. És akkor úgy tűnt, a népművelésnek – és itt szándékosan használom ezt a fogalmat – már kialakultak és megszilárdultak az iskolarendszeren belüli és kívüli intézményei. Az idő és a – közoktatást, valamint az iskolarendszeren kívüli oktatás világát átalakító – kormányzati szándék ezt sem hagyta konzerválódni. Velem is sok minden történt. Egyszer beszélgettem a miniszterelnök úrral a Művészeti Akadémia létrehozásának háttéréről. Ez egy rövid, de a gondolkodásomat formáló beszélgetés volt, akkor barátkoztam meg az outsourcing fogalmával. Amikor Balog Zoltán egyik pillanatról a másikra kipenderített az államtitkárságból, és mindennek ellenére a kultúrpolitikának egyik meghatározó alakja tudtam maradni, magam számára is új utakat kellett keresnem. És így a miniszterelnöki iránymutatás az outsourcingról, valamint az a gondolat, amit számomra Lezsák Sándor megfogalmazott, egy új minőségként jelent meg. Lezsák elnök úrnak az a felvetése ragadott meg, hogyan miként tud egy nem állami kulturális intézmény úgy több lábon állni, hogy anyagi értelemben is önfenntartóvá váljék.

Minél jobban csökkentse a kiadásait és minél inkább növelje a bevételeit. Vajon lehetséges-e ez a kulturális intézményrendszeren belül? Főleg úgy, hogy emögött az a szándék is meghúzódik, hogy ne legyen kiszolgáltatva a politikának, egy esetleges kormányváltásnak. Kápolnásnyéken eredetileg nem népfőiskolában gondolkodtunk, hanem egy műemlék-együttes felújításával első lépésként egy művészeti kiállítóhelyet hoztunk létre. És aztán emellé mindenféle kisebb egységeket alakítottunk ki. És mikor Lezsák Sándor meglátogatott bennünket, alaposan bejártuk az alapítványunk területeit, az inspirációjára elindult a művészeti népfőiskolának a szervezése. Egy olyan intézményé, aminek vidéken, a fővárosban és majd a határon túl is lesznek bázisai. A szervezésben és a fejlesztésben kormányzati partnereink, segítőink is lettek, elsősorban Fekete Péter kulturális államtitkár utódom, Krucsai Anikó helyettes államtitkár, illetve Latorcai Csaba közigazgatási államtitkár személyében. Rövid idő alatt újabb szervezetekkel, köztük nyári színházzal is gazdagodtunk. Egy nagyon komplex művészeti intézmény felépítésén dolgozunk, aminek a központja a kápolnásnyéki Halász-kastély. Ez egészül ki szabadtéri színpaddal, alkotótáborral, művészteleppel, bronzöntő és tűzománcégető kemencékkel felszerelt műhelyekkel. Mindeközben a véletlen és szerencsés emberi találkozások és barátságok is formálják a gondolkodásunkat és a lehetőségeinket. Például a térségünkbe költözött Miklósa Erika operaénekes, aki miatt nemcsak az alkotóművészetre fókuszál a formálódó, kibontakozó népfőiskolánk, hanem a szobrászat, képzőművészet és kisgrafika világán túl a helyszín alkalmas lesz énekes és zenei mesterkurzusok szervezésére is. A Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskola Alapítvány kurátoriuma is a komplexitást mutatja, hiszen tagja a Kossuth-díjas operaénekes Gulyás Dénes, a WOM-

EX fesztivál szervezésében sikeres, a Hangvető művészeti igazgatójaként is tevékenykedő Liber Endre, a Munkácsy-díjas képzőművész Pető Hunor, a Pesti Broadway Musicalstúdiót megalapító Pál Gábor, aki a TEMI hálózatába tartozó, volt szakszervezeti művelődési házak egy részét is mellénk állította, illetve a kuratórium elnökeként a kastélyunkat is igazgató Rodics Eszter, akit annak idején már bevettem a Várbazár kulturális tartalommal való megtöltésébe is. A Várbazár felújításáért felelős kormánybiztosként annak idején nemcsak az volt a célom, hogy a budai városrésznek az egyik csúfságát eltüntessük és a romok helyén egy ékszerdobozt hozunk létre, hanem az is, hogy a felújítás után értékes, a közönséget megszólító tartalommal töltsük meg. A Várbazár ma már egy rangos kulturális helyszín, ennek az elindításában volt az egyik munkatársam Rodics Eszter, aki ott jól vizsgázott, nem véletlen tehát, hogy ma ő irányítja a Velencei-tó környékének legfontosabb művészeti központját. A népfőiskolánk esetében Lezsák Sándor nyomán egy önfenntartó, ugyanakkor az állami és európai

uniós közösségi forrásokra is pályázó, alapítványi formában működő intézményt hoztunk létre, amelynek alapítója a Makranczi Zsolt vezette Örökség Kultúrpolitikai Intézet. A népfőiskola alapjait leraktuk, a kormány segítségével ingatlanokat is tud vásárolni az alapítvány, így már a szakmai programon is tudunk dolgozni, valamint rangos művészeti eseményeket is meg tudunk valósítani. A harmadik lépés lesz az, amikor a képzéseket is beindítjuk, amikor már az ehhez szükséges infrastruktúra is rendelkezésre fog állni, amikor a telephelyeink alkalmasak lesznek arra, hogy fiatal művészeket fogadjunk mind az anyaországból, mind a határon túlról. És remélhetőleg a negyedik lépés lesz annak a nagy álmunknak a megvalósítása, hogy a népfőiskolánknak a határon túli magyar közegben is létrejön néhány bázisa. Olyan helyszínek, ahova egyébként csereprogramok keretében anyaországi diákokat tudunk elvinni. Olyan művészekkel és művészpallántákkal szeretnénk foglalkozni, akik a saját tehetségük révén később utat találnak az olvasóikhoz, a nézőikhez, a hallgatóikhoz. Akik továbbadják a lángot.

L. SIMON LÁSZLÓ József Attila-díjas író, költő, politikus, a Fidesz országgyűlési képviselője. Ifjúkora óta rajong az irodalomért, írásai húszéves kora óta jelennek meg. 1998-ban fiatal íróтарыval közösen megalapította a FiaI írók Szövetségét, melynek 2004-ig az elnöke volt, 2004 és 2010 között pedig a Magyar Írószövetség titkáráként dolgozott. Eddig tizenhat könyve jelent meg, emellett közel harmincéves szerkesztői gyakorlattal is rendelkezik, s jelenleg is a Kommentár folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. 2006-tól Fejér megyei önkormányzati képviselőként, 2010 óta pedig országgyűlési képviselőként dolgozik. Évekig elnökként irányította az Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságát, valamint a Nemzeti Kulturális Alap elnöki, majd alelnöki tisztségét is betöltötte. 2012 és 2013 között az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkáráként, majd 2013-2014-ben a budai várnegyed, a fertődi Esterházy-kastély és a Kúria megújításáért felelős kormánybiztosként tevékenykedett. 2014 és 2016 között a Miniszterelnökség miniszterhelyettese, majd kulturális örökségvédelemért és kiemelt kulturális beruházásokért felelős államtitkára volt. 2018 májusa óta az Országgyűlés Kulturális bizottságának alelnöke, 2020 óta a Tokaji Írotábor Egyesület elnöke.

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA felsőfokú tanulmányait a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Bölcsészettudományi Karán Művelődésszervező és Média Szakon végezte, majd a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett művelődési és felnőttképzési menedzser diplomát. 2012 júliusáig a Békés Megyei Önkormányzati Hivatalban dolgozott kulturális referensként. 2012-ben kapta megbízását a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatói posztjának betöltésére. 2015. március 1-jétől az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős helyettes államtitkára. 2018 júniusától a Nemzeti Művelődési Intézet ügyvezetője. 2012-ben Bánffy Miklós-díjban részesült. A kultúra és a közművelődés területén elért kiemelkedő közösségépítő és közösségszervező tevékenysége, valamint a Kulturális Közfoglalkoztatási Program és a kulturális alapellátás rendszerének kialakításában való odaadó és példaértékű munkája elismeréseként 2019. augusztus 20-án Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetését vehetett át.